

Article Info/Makale Bilgisi

✓Received/Geliş:15.01.2020 ✓Accepted/Kabul:14.05.2020

DOI:10.30794/pausbed.675327

Araştırma Makalesi/ Research Article

Görmüş, E. (2020). "Alliance Israélite Universelle: Osmanlı Yahudilerinin Dönüşümünde Bir İtici Güç" *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 40, Denizli, s. 257-267.

ALLIANCE ISRAELITE UNIVERSELLE: OSMANLI YAHUDİLERİNİN DÖNÜŞÜMÜNDE BİR İTİCİ GÜÇ

Evrım GÖRMÜŞ*

Özet

Yahudiler farklı coğrafyalarda yaşasalar da 18. yüzyıla kadar dinsel geleneklere dayanan benzer bir yaşam sürmüşlerdir. Fakat bu benzerlik Aydınlanma ve Fransız Devrimi ile gelen hukuki ve siyasi özgürleşme, sanayi kapitalizmi, haskala gibi gelişmeler ile birlikte değişime uğramış, bu sürecin sonunda Batı Avrupa ve Doğu Yahudileri arasında önemli farklılıklar oluşmuştur. Batı Yahudilerinin doğuda yaşayan Yahudilerin kötü hayat şartlarından ticaret, basın gibi yollarla haberdar olmaya başlamaları ile 'Doğu Yahudiliği Sorunu' tartışılır hale gelmiştir. Alliance Israélite Universelle yozlaşmış ve 'geri kalmış' olarak nitelendirilen Orta Doğu ve Kuzey Afrika Yahudilerinin hukuksal ve toplumsal özgürlüklerine kavuşmalarını sağlamak amacıyla 1860 yılında Fransız Yahudileri tarafından kurulmuştur. Doğu Yahudilerini 'yenileştirme' hedefinin kurumsal-örgütsel yapısını kuran Alliance Israélite Universelle için eğitim, yenileştirme unsurunun ana ögesi olmuştur. Bu makale örgütün özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nda açmış olduğu Alliance okullarının Osmanlı Yahudi cemaatinin dönüşümündeki etkisini, cemaatin batılılaşması ve sekülerleşmesi kapsamında incelemeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Alliance Israélite Universelle, modernleşme, azınlıklar, Osmanlı İmparatorluğu.*

ALLIANCE ISRAELITE UNIVERSELLE: A PUSHING FACTOR FOR THE TRANSFORMATION OF THE OTTOMAN JEWISH COMMUNITY

Abstract

Although the Jews lived in the different geographies, they had a similar life style based on the religious traditions until the 18th century. However, this similarity broke down after the process of political and legal liberation triggered by the developments such as the Enlightenment, the French Revolution, industrial capitalism, and the haskala. At the end of this process, some important differences occurred between the Western and the Eastern Jews. The question of the Eastern Judaism became apparent as the Western Jews began to become aware of the poor living conditions of the Eastern Jews through the press and trade. The Alliance Israélite Universelle was founded by the French Jews in 1860 to provide legal and social freedoms to the Eastern Jews living in the Middle East and North Africa. The Alliance Israélite Universelle established the institutional-organizational structure of the goal of 'modernizing' the Eastern Jews in which the education was the main pillar. The aim of this article is to examine the impact of the Alliance schools in the transformation of the Ottoman Jewish community in the context of the Westernization and secularization in the Ottoman Empire.

Key Words: *Alliance Israélite Universelle, modernization, minorities, Ottoman Empire.*

*Dr. Öğr. Üyesi, MEF Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, İSTANBUL.
e-posta: gormuse@mef.edu.tr (orcid.org/0000-0002-4864-2657)

GİRİŞ

Alliance Israélite Universelle (Evrensel Yahudi Birliği – bundan böyle Alliance olarak kullanılacaktır) dünya üzerinde yaşayan tüm Yahudiler arasındaki dayanışmayı sağlamak amacıyla Isidore Cahan, Narcisse Leven, Charles Netter ve Eugene Manuel önderliğindeki varlıklı Yahudi iş adamları ve meslek sahipleri tarafından 17 Mayıs 1860 tarihinde Fransa’da kurulmuştur (Shaw,1991:163, Frankel, 2000:34). Bir Yahudi devleti bulunmadığı için gücün tek bir noktada toplanacağı yer olarak düşünülen Alliance’ın diğer hedefleri arasında ise Yahudilerin hukuksal ve toplumsal özgürleşmesinin sağlanması ve eğitim yoluyla modernleşmesi yer almıştır (Stein,2000:12).¹ İlk Alliance okulu 1862 yılında Fas’ın Tetuan şehrinde açılmış ve ardından Orta Doğu ve Kuzey Afrika’da açılacak diğer okullar için bir model teşkil etmiştir (Boum,2010:1). 1914 yılına gelindiğinde ise toplam 43.700 öğrencisi olan 183 Alliance okulu kurulmuştur (Malino,2000:57).

Alliance’ın kurulmasının arka planını oluşturan unsurları ve Doğu Yahudiliği sorununu uluslararası bir boyuta taşıyan nedenleri anlayabilmek için 1840 Şam olayı ve 1858 Mortara olayı üzerinde durmak gerekir. Bir kan itirası olan Şam olayında, Pére Thomas adındaki bir Kapuşin rahibin ölümünden Yahudiler sorumlu tutulur (Frankel,1997). Bu olay Avrupa’daki Yahudi basınında geniş yer bulmuş ve kamuoyunu derinden etkilemiştir. Batı Yahudileri kendi buldukları ülkelerde çeşitli lobi faaliyetlerinde bulunarak İngiliz Avam Kamarası ile Fransız Temsilciler Meclisi’nde konunun araştırılmasını istemişlerdir. Batı Yahudilerinin bu olay karşısında almış oldukları tutum, Batı Yahudilerinin buldukları ülkelerde kendilerini nasıl konumlandıklarını görmek açısından oldukça açıklayıcıdır. Rodrigue’e (1997,5) göre Batı Yahudilerinin bu girişimleri, Batı Yahudilerinin yeni kazandıkları yurttaşlık hakları ile yaşadıkları ülkelerde kendilerini özgürlükçü kamu düzeninin eksiksiz ve eşit bir katılımcısı olarak görmelerinin bir kanıtıdır.

1840-1858 arası dönemde Orta Doğu ve Kuzey Afrika Yahudilerinin hukuksal ve toplumsal özgürlüklerden yoksun olmaları üzerinde daha çok düşünülen bir sorun haline gelmiş ve bu özgürleşmenin uluslararası bir boyut taşınması gerektiği noktasında birleşmiştir. Kırım Savaşı, Yakındoğu Yahudilerinin içinde bulunduğu yoksulluğun ve cehaletin bir kez daha gözler önüne serilmesine neden olmuştur. Fakat Alliance’ın kurulmasına ivme kazandıran olay, 1858 Mortara olayıdır (Archive Israelite, 19 : 624-625, 697). Bologna’da Edgar Mortara adındaki bir Yahudi çocuğun Hıristiyan olarak yetiştirilmesine engel olunamamasının ardından, geleneksel mücadele yöntemlerinin Yahudilerin haksızlığa uğramasına engel olamadığı kanaati ile evrensel bir Yahudi birliği kurulması gerekliliği sıklıkla dile getirilmiştir (Shaw,1991:163; Frankel,2000:32).

Alliance’ın kurulması ile birlikte Avrupa dışında yaşayan Yahudilerin Avrupa’da eğitim görmelerini savunan görüş zayıflamış ve Yahudilerin buldukları yerlerde eğitim almaları teşvik edilmiştir. Bununla birlikte yerinde eğitim projesinin çeşitli yerlerde okul açmayı gerektirdiği için oldukça zahmetli ve başarısının farklı değişkenlere bağlı olan bir proje olduğunun altının çizilmesi önemlidir. Orta Doğu ve Kuzey Afrika Yahudileri gibi Doğu Avrupa Yahudilerinin de durumunun iyileştirilmesi gerekirken Rusya’ya rağmen bu tür müdahalelerde bulunmak oldukça zordu. Oysa Avrupa’nın günden güne Osmanlı Devleti’ne nüfuz ettiği günlerde Müslüman yöneticiler karşısında Batı Yahudileri oldukça güçlü konumdaydı. Bu nedenle Alliance faaliyetlerinin en etkili olduğu bölge Orta Doğu ve Kuzey Afrika olmuştur.

OSMANLI YAHUDİLERİ VE ALLIANCE ISRAELITE UNIVERSELLE

Osmanlı Devleti’nde Alliance faaliyetlerini değerlendirmeden önce Osmanlı’da Yahudi eğitim kurumlarında islahat yapılması gerektiği fikrinin Alliance’dan önce de var olduğunu belirtmek gerekir. Geleneksel *Talmud Tora*² eğitimine karşı cemaat içindeki reform yanlılarından yükselen hoşnutsuzluk, Osmanlı Yahudileri ve Alliance arasındaki ilişkinin sağlıklı değerlendirilmesi açısından önemlidir. Osmanlı Devleti’nin kendi iç dinamiklerinden beslenen cemaat içindeki reform yanlılarının varlığı, Batı Yahudilerinin Osmanlı Devleti’nde başlattığı girişimlerinin sonuca ulaşması için oldukça önemliydi, çünkü lokal güçlerin varlığı olmaksızın Alliance faaliyetlerinin başarıya ulaşma şansı sınırlıydı (Rodrigue,1997: 62).

1 Alliance’ın kuruluşuna muhalif olanlara da dikkat çekmek gerekir. Böyle bir kuruluşun Yahudilere karşı olan önyargıları körükleyici düşüncesi gündeme getirilmiştir. *Allgemeine Zeitung des Judenthums* gazetesinin editörü Ludwig Philippson, Baltimore’da yayınlanan Sinai Gazetesi’nin editörü Haham David Einhorn bu görüşü dile getirmişlerdir (Levy, 1994,440;Frankel, 2000:29).

2 *Talmud Tora* geleneksel Yahudi eğitimine verilen, temelini Tevrat’ın Ladino’ya çevrilmesinin oluşturduğu isimdir.

Cemaat içindeki reform bayrağının liderliğini Osmanlı'da yaşayan *Frankolar* çekmekteydi.³ Reform yanlıları, 1839 Tanzimat ve ardından 1856 Islahat Fermanı'nın getirdiği haklar çerçevesinde, kız çocuklarının eğitimi ve Avrupa dillerinin öğretilmesi gibi konuları kapsayan laik eğitim sistemine ilişkin taleplerini daha yüksek sesle dile getirmeye başlamışlardı.⁴ Fakat Osmanlı Devleti'nde yaşayan Batılılaşma yanlısı Yahudilerin bu talepleri, geleneksel güçlerin mukavemeti karşısında cemaatin kurumsal çerçevesinin dışından bir güce ihtiyaç duymaktaydı ve bu güç Alliance tarafından doldurulacaktı (Güleryüz, 1993)

Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk Alliance okulu 1867'de Edirne'de kurulmuştur. Bu tarih bir dizi yaygın eğitim reformunu içeren Tanzimat dönemine denk geldiği ve Alliance okullarının ana hedefinin Yahudilerin Osmanlı toplumuna uyumunun sağlanması olduğu için Alliance okulları Osmanlı yetkililerinin desteğini almıştır (Sciarcon,2017: xix). Alliance öncesi reform faaliyetlerini başlatan Josef Halevi'nin çabaları, Edirne'de *haskala* (18.yy'da başlayan Yahudi Aydınlanması) düşüncesinden etkilenen bir grubun Alliance ile ilişkiye geçmesine yol açmıştır. Bu grubun Alliance Merkez Komitesine gönderdiği davet mektubu, reformist Osmanlı Yahudilerinin, Alliance'dan beklentisini özetler niteliktedir:

Biz aşağıda imzası olan Talmud Tora'nın dereh erets adındaki Edirne Yahudi okulu yöneticileri, öğrencilerimizi Avrupa uygarlığı ile tanıştırmak için onlara iyi bir Fransızca eğitim verilmesi gerektiğine inanıyoruz; bu sebeple, Alliance Israélite Universelle'in çok saygıdeğer Merkez Komitesi'nden Fransız dilini ve modern bilimlerini öğretecek uygun bir öğretmen göndermek suretiyle bize kıymetli bir yardımda bulunmanızı rica ediyoruz.⁵

Alliance'ın kendisine gelen daveti kabul etmesi ile Osmanlı İmparatorluğu'nda Ekim 1867'de Edirne'de açılan ilk okulu, 1870'lerin başında Selanik, İzmir, Hasköy, Balat ve Galata'da açılan diğer okullar takip etmiştir. Alliance 1865-1900 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde 150'den fazla okul açmıştır. Bu okullarda yaklaşık 1500 öğrenci öğrenim görmüş, 700 öğretmen de görev almıştır (Ertuğrul,2002:130-31). Alliance'ın okul kurmadaki önceliği kendisine davet gelmesi olmuştur. Bu davet, okulun açıldığı yöreyle kurulacak olan bağlantılar açısından önemli rol oynamıştır. Misyoner okullarının başarısızlığında, okulların yöreyle bağlantılarının yok denecek kadar az olmasına karşın Alliance, *Frankoların* önderliğini oluşturduğu reformcu Yahudilerin desteğine sahip olmuştur. Alliance okullarının giderleri Alliance'in merkez fonlarından, yerel cemaat yönetimlerinden, durumu iyi olan öğrencilerden ve yapılan bağışlardan karşılanmaktaydı (Bulletin Semestriel de l'Alliance Israélite Universelle, 1873-1913). Bu bağlamda Baran Maurice de Hirsh'in 1873 yılında Osmanlı Yahudilerinin eğitimi için Alliance'a yaptığı bir milyon franklık bağış oldukça dikkat çekicidir. Osmanlı Devleti yapılan bu bağışın ancak İstanbul Hahambaşılığı aracılığı ile Alliance'a verilmesini uygun bulmuştur (BOA, Hariciye Sefareti Fransa, 04,265/34). Kimi durumlarda ise okulların giderlerini karşılamak için yerel hükümetin gözetiminde piyangoların düzenlediğine dair arşiv bilgileri bulunmaktadır (BOA İ MMS 115/4941, 1308: 1).

ALLIANCE OKULLARINDA ÖĞRETİM

Alliance okullarındaki öğretimin ana hedefi 'yenileştirme' yoluyla manevi kalkınmayı sağlama olarak belirlenmişti. Bu misyonun yerine getirilmesinde Alliance öğretmenlerine büyük rol düşmekteydi. İlk yıllarda öğretmen kadrosunu Paris Rabbinik Okulu öğrencilerinden oluşturmaya çalışan örgüt, 1867 yılında *Ecolé Normale Israélite Oriantele* (ENIO) adında Paris'te öğretmen yetiştiren bir okul açmıştır. Bu okula sadece Orta Doğu ve Kuzey Afrika'daki Alliance okullarından mezun olan öğrenciler kabul edilmekteydi. Çoğunlukla yoksul ailelerden gelen yeni mezun Doğu Yahudileri için Alliance öğretmeni olmak toplumsal konumun yükselmesine işaret eden prestijli bir meslek anlamına gelmekteydi (Land,2006:2).⁶ Alliance'in İstanbul'a tayin ettiği müdür ve öğretmenler Maarif Nezareti'nin yaptığı incelemenin ardından isimleri, Zabtiye Nezareti tarafından defter-i mahsusaya kaydedildikten sonra göreve başlamaktaydılar (BAO, Maarif Nezareti, Tedrisat-ı Hususiye Kalem

3 *Franko* Osmanlı Devleti'nde yaşayan İtalyan kökenli Yahudilere verilen isimdir. Tunus, İskenderiye, Halep, İzmir, İstanbul, Selanik gibi kentlerde Yahudi tüccar sınıfının önemli bir parçası olan Frankolar, Osmanlı Yahudilerinin Batılılaşma sürecinde başat rol oynamışlardır.

4 1854-1860 arası dönemde İstanbul, İzmir, Selanik, Edirne gibi merkezlerde ömürleri çok uzun olmasa da yeni okullar açılmıştır. Bu okulların kısa ömürlü olmasında, Yahudi cemaatinin geleneksel kesiminin gösterdiği direncin yanısıra Osmanlı Devleti'nde yaşanan reform aşamasının ilk aşamasının kesintiye uğraması da etkili olmuştur.

5 AAIU, Turquie IV.E. 18 Haziran 1867 tarihli mektup. Mektupta imzası bulunanlar: Joseph Chouchami, Samuel Sabetai Pisa, Salomon Bohor Eliakim, Yochai Nardea, Elia Navon (Rodrigue, 1997,81).

6 ENIO'ye gelen Doğu Yahudilerinin %60'ını Ladino kültürü altındaki Osmanlı Yahudileri oluşturuyordu. Ayrıntılı veriler için A.H. Navon. *Les 70 ans de l'Ecole Normale Israélite Orientale*, Paris: Durlacher,1935,117-83

(MF. HUS) 2/70). Öğretmenler Alliance Merkez Komitesi tarafından düzenli teftişlerle denetleniyorlardı. Çok sık olmamakla birlikte zaman zaman Merkez Komitesi ile çeşitli yerlerde görev yapan öğretmenler arasında görev yerlerinin değişimi ya da maaş gibi mali konular sebebiyle anlaşmazlıklar çıkabiliyordu (Sciarcon, 2017).

Merkez Komitesi ilk yıllarda okul müdürlerini müfredat oluşturmada serbest bırakmış fakat eğitim programını 1883-84 arası dönemde tek tip haline getirmiştir. Öğretim dili Fransızca olan okullarda okutulan diğer dersler arasında din bilgisi, Tevrat kaynaklı tarih, İbranice, Fransızca, aritmetik, coğrafya, tarih, fen bilimleri, Fransız hattatlığı ve Fransızcadan farklı bir yabancı dil ve kız öğrenciler için eliş bulunmaktaydı (Rodrigue, 1993,26).⁷ Alliance okullarındaki öğretimin temel amacı, manevi eğitim yoluyla fakir Doğu Yahudilerini faydalı bireyler haline getirmek olarak belirlendiği için okullarda ileri eğitim verilmesine sıcak bakılmamıştır. Merkez Komitesi, muhasebe ve ticaret derslerinin verileceği ileri sınıflar açmayı reddederek öğrencileri zanaatçılık faaliyetlerine yönlendirmeye çalışmıştır.

Yahudi toplum yapısını dönüştürmek Alliance'ın en önemli hedeflerinden biri olduğu için 'üretkenleştirme' programı dahilinde cemaat üyelerinin sosyo-ekonomik yapısını değiştirme yönünde bir dizi adım atılmıştır. Bu adımlardan etkisini en çok hissettiren çıraklık programları olmuştur (Sciarcon, 2017:29). Osmanlı Yahudilerinin sefaletten bir an önce kurtulmalarını sağlayıp meslek edinmelerini kolaylaştıracak çıraklık projesi on dört-on beş yaşlarındaki yoksul kız ve erkek öğrencilerin bir ustanın yanına çırak olarak verilmesine dayanmaktaydı. Çıraklık okullarında mesleki eğitimin yanında ahlaki eğitim de verilerek ahlaklı ve dürüst bir Yahudi zanaatkar sınıfının oluşturulması amaçlanmıştır (Land, 2006:514). Osmanlı Devleti, Alliance okullarında çıraklık programı kapsamında açılacak dersler için Maarif Nezareti'nden izin alınmasını şart koşsa da uygulamada oldukça esnek davranmıştır (BOA, Dahiliye Nezareti, Mektubi Kalemi (DH.MKT), 2284/73).

Büyük umutlarla başlanan çıraklık sistemi, Yahudi toplumun dönüşümünde sınırlı bir etkiye sahip olmuştur. 1899 yılında İstanbul'da çıraklık programına katılan 325 kişiden sadece 108'i eğitimini aldıkları alanda devam edebilmiştir. Programa katılanların %67'si programı ya terk etmiş ya da aldıkları mesleki eğitime uygun işlerde çalışmamışlardır (Rodrigue,1997). Çıraklık programının başarısızlığını çeşitli nedenlerle açıklamak mümkündür. Bunlardan bir tanesi borçlar yüzünden darboğazda olan Osmanlı ekonomisinin programın başarılı olması için gerekli olan koşulları sağlamaktan uzak olmasıdır.1838 Ticaret Antlaşması'ndan sonra Osmanlı pazarı ithal malların istilasına uğramış ve yerel zanaat sahiplerinin kendilerini koruması zorlaşmıştır (Eldem,1970). Rodrigue (1997:162) ise iç pazarın etnik temeller doğrultusunda paylaşılmasının çıraklık sisteminin başarısızlığında oynadığı rol üzerinde durur. Loncalarda büyük bir ağırlığa sahip olan Rumlar ve Ermeniler, Yahudilerin zanaatçılık eğitimi vermesine karşı hamasi tutum sergilemişlerdir. Bazı meslek gruplarının Yahudilere kapalı olması da çıraklık sisteminin başarısını engelleyen diğer bir faktördür. Sonuç olarak Osmanlı ekonomisindeki problemlerle ve toplum içinde var olan etnik gerilim gibi sorunlarla yüzleşmek zorunda kalan çıraklık eğitim programı, Yahudi toplumunu üretken kılmaya nihai hedefine ulaşamamıştır.

ALLIANCE OKULLARI VE OSMANLI YAHUDİ KADINLARI

İslam ülkesinde yaşayan Müslüman, Hristiyan veya Yahudi kadınlar için eğitim olanakları son derece sınırlı olduğu için Alliance'ın eğitim yoluyla yenileştirme söyleminin en çok etkilediği grup geleneksel eğitim sistemi içinde kendisine yer bulamayan Doğu Yahudi kadınları olmuştur (Sciarcon, 2017). 1870'lerde Alliance'ın kız okulları kurması ile birlikte Yahudi kadınların eğitim sisteminin içine çekilmesi mümkün kılınmış ve çocuk yaşta evliliklerin azalması sağlanmıştır (Land,2006:51). Bununla birlikte Alliance kız okullarının eğitim politikasının kadının toplum içindeki geleneksel rolünü değiştirmeyi amaçlamadığının altının çizilmesi gerekmektedir. Çocuklarını nasıl eğiteceğini bilmeyen annelerin sağlıklı nesiller yetiştirmesini imkansız bulan Alliance, kadınların eğitimi için eğitimci anne idealini temel almış ve kadınları daha iyi birer anne ve ev kadını olarak eğitilmesini amaçlamıştır (Headrick, 2019:8).

Osmanlı Yahudi kadınlarının dönüşümünde, 1872'de kız öğrencileri kabul etmeye başlayan Ecolé *Normale Israélite Oriantele*'in de etkisi üzerinde durmak gerekir (Land, 2006:44). Alliance kız okulundan başarıyla mezun olan kız öğrenciler için, Paris'te dört yıllık eğitim hayatının ardından, Alliance öğretmeni olma şansını sunan ENIO, kız öğrencilere Fransız dilini ve kültürünü benimseterek, öğrencileri Alliance ideolojisi ile yoğurmaktaydı. Levy

⁷ Archives of the AUiance israelite UniverseUe, France, XI, F. 1. instructions pour les professeur!s/s. · 4-5 .

(2002,4) Osmanlı Yahudi kadınları hakkında yaptığı bir çalışmada, ENIO'de eğitim gören genç Yahudi kadınların dünyayı değiştirmek üzere eğitildiklerini fakat eğitimleri bittikten sonra döndükleri dünyanın değişime hazır olmadığı üzerinde durarak, genç kadın öğretmenlerin yaşadığı kimi güçlüklerin altını çizmiştir. Genç kadın öğretmenlerin kendilerini yerel Yahudi cemaatinden daha çok Alliance'ın temsilcisi olarak görmeleri ve daha önce sadece erkekler tarafından kuşatılmış bir alanda faaliyet göstermeleri kadın öğretmenlerin çoğu zaman cemaatin geleneksel kesimi ile anlaşmazlık yaşamalarına neden olmuştur.

Edirne Alliance kız okulu yöneticisi Angéle Guéron'un tuttuğu günlük, Angéle Guéron'un cemaatin tutucu kanadı ile olan anlaşmazlığını gözler önüne serer. Balkan Savaşı sırasında, Guéron'ın inisiyatifi ile yaralı askerlere yardım etmek için devlet hastanesinde açılan dikiş atölyesine, cemaatin geleneksel kesimi; Yahudi kızların, çoğunluğu Yahudi olmayan erkeklerin bulunduğu bir ortamda bulunmasına karşı çıktıkları için büyük bir muhalefet gösterir. Guéron bu olaydan sonra günlüğüne şunları yazmıştır:

20 Kasım 1912..., bu sefil tutum bana kuşatmanın bizlere dayattığı yalnızlıktan, mahrumiyetten, sıkıntılardan ve tehlikelerden daha fazla acı veriyor. Fakat önemli olan, yaşadığım güçlüklerin bana Alliance'ın saygıdeğer bir misyoneri olduğumu göstermem için fırsat sunuyor olmasıdır (Levy, 2002:5).

Alliance'ın feminist bir söyleminin olmamasına rağmen Avrupa'da tutucu diye nitelenen şey Ortadoğu'da radikal olabiliyordu (Rodrigue,1997:125). Alliance öğretmenlerinin merkeze yazdıkları mektuplarda bile cinsiyet rolleri belirliydi. Erkek öğretmenler daha çok siyasi problemler, Yahudi cemaatinin sorunları gibi çeşitli konularda yazarlarken, kadınlarıki pedagojik sorunlarla sınırlıydı. Daha sonraları, kadın öğretmenlerin yazdıkları mektuplar, Doğu Yahudi kadınlarının özgürlüklerini ve manevi kalkınmalarını Alliance ile kazanacaklarına dair duydukları derin inancı yansıtıyordu. M. Coriat adındaki bir kadın öğretmenin Merkez Komitesine gönderdiği mektup bunu açıkça gösteriyordu:

... Merkeze yazdığım ilk mektuplarda, kız öğrencilerin karakterini yalancı, bencil ve kurnaz olarak nitelendirmiştim. Bunlar savaşmamız gereken esas kusurlardı. Bu alanda önemli gelişmeler kaydedildi. Kızların dayanışma, yardımseverlik ve kibarlık timsali haline geldiklerini söylemiyorum ama kız öğrencilerimin davranışlarına eskisi gibi kurnazlık ve yalancılık hakim değil... (AIU Arşivi, Fransa XIV.F.25, Rodrigue, 1993:89).

Alliance okulları sayesinde Osmanlı Yahudi kadınları çeşitli dergi ve gazeteler tarafından yeni bir okuyucu kitlesi olarak keşfedilmeye başlanmıştır. İstanbul'da 1881-1886 arasında haftada bir Ladino dilinde yayınlanan *El Amigo de La Familiya* (Aile Dostu) adlı derginin hedef kitlesi, Alliance okullarında batılı eğitimden geçmiş Yahudi kadınlar olmuştur. *El Amigo de La Familiya* dergisinin basılması Alliance sayesinde mümkün olmuştur. Derginin basım maliyeti Alliance tarafından karşılanırken, içeriği de Fransız ve İngiliz dergilerinde çıkan makalelerin tercümesinden meydana gelmekteydi. Dergi, esas olarak Alliance okullarında da sıkça üzerinde durulan iyi bir anne ve eş olmak için gerekli olan bilgileri sunarken kadınların eğitimini, eşlerine ideal bir eş ve bilinçli anne olmaları için vazgeçilmez buluyordu (Stein, 2000; Penslar, 2000). Bu yaklaşım derginin sayfalarına açıkça yansımaktaydı. Dergide kadınlar yaşamın çiçeği ve erkeklerin doğuştan dostu olarak nitelendiriliyordu. Dergi kadınlara çocuk yetiştirilmesi ile ilgili olarak çocukların başparmaklarını emmesinin önüne nasıl geçileceğinden, çocukların dişlerinin nasıl sağlıklı çıkacağına ilişkin sayısız ipuçları veriyordu (Stein, 2000: 19).⁸

Hijyen, sağlıklı yaşam kuralları, mekanlarda temiz ve taze havanın önemi gibi hususlar derginin üzerinde durduğu diğer konular arasındaydı. Benzer şekilde Alliance'ın kendisi de hijyen, temizlik, düzen ve kamu sağlığı gibi konulara ağırlık verilmesi için öğretmenlere 1903 yılında bir genelge yayınlamıştır (Land, 2006:84). Ann- Louise Shapiro (1985), 19. yüzyılda Paris'te sosyal reformcularca hijyen ve sağlığın korunması üzerine yapılan kapsamlı tartışmaların, burjuvaziye, sınıf ve sınıf-arası ilişkileri tanımlaması için fırsat vermiş olduğu yorumunu yapmıştır. Aynı şekilde, *El Amigo de La Familiya* dergisi de okuyucularına, hayatlarını Avrupa ve burjuva standartlarına göre nasıl yapılandırmaları gerektiğine dair öneriler sunmuştur. Fakat *El Amigo de La Familiya*'nın Avrupa yaşam standardına ulaşmak için okuyucularına önerdikleri fikirler Osmanlı Yahudilerinin hayat tarzının çok uzağındaydı. Örneğin dergide üzerinde sıkça durulan çekirdek ailelerin yaygınlaşması ya da küçük iki odalı evler, aynı evi iki ya da üç aile paylaşmak zorunda kalan Osmanlı Yahudileri için hala çok uzaktaydı.

⁸ "Consejos provecosos para la familiya", *El Amigo de La Familiya*,# 61, 12 Tamuz, 1881.

El Amigo de La Familia'nın Avrupa burjuva yaşamına ilişkin sunduğu modeller uygulanmasa da bilgi açlığı içindeki Osmanlı Yahudileri tarafından tüketilmiştir. Bu tüketim, modern Osmanlı Yahudi kimliğinin içindeki Osmanlı, Fransız ve Yahudi elementlerini içeren yapısının oluşmasında oldukça önemli olmuştur. Bununla birlikte Stein (2000:23) Osmanlı Yahudi kimliğinin çok karakterli, melez yapısının kimi çağdaş teorisyenlerce, kolonyalizme direncin bir göstergesi olarak okunmasına karşı çıkar. Stein'e göre, Osmanlı Yahudilerinin Fransız kültürü ile olan ilişkilerini sömürgecilik üzerinden okumak Osmanlı Yahudilerinin Batı'ya kendi arzuları ile yöneldiklerini gözden kaçırmak olur. Osmanlı Yahudilerinin birçok kimlikle ilişkide olmalarına karşın kendilerini asıl olarak Yahudi olarak nitelendirdikleri ve Yahudiliklerini modernite, Avrupa ve Osmanlı ile birleştirdikleri ise Stein'in ikinci argümanıdır. Osmanlı Yahudilerinin, kimliklerini modernite ve Batı değerleri ile birleştirmelerinde, Alliance okullarında var olan geleneksel Yahudiliğe ilişkin eleştirel yaklaşımın etkisi de oldukça önemli olmuştur.

GELENEKSEL YAHUDİLİĞİN ELEŞTİRİSİ VE YAHUDİ EĞİTİMİ

Alliance, Doğu Yahudilerinin Yahudiliği cahillik yüzünden yozlaştırdığı görüşünü savunmuştur. Bu yüzden Alliance'ın 'yenileştirme' söylemi, geleneksel Yahudi toplumunun ve kültürünün ağır eleştirisine dayanmaktaydı. Bölgede yaşayan Yahudilerin batıl inançları ve din adamlarının katı fanatik tutumları, Alliance öğretmenlerinin yazdığı mektupların değişmez konuları arasında yer almıştır. Bu bağlamda Alliance öğretmenleri ve din adamları, laik ve dini eğitim düzlemi çerçevesinde sık sık karşı karşıya gelmişler, din adamları Alliance eğitimini Fransız kültürüne olan bağlılığı nedeniyle asimilasyonist olarak nitelendirmiş ve birçok kez dinsizlikle suçlamıştır (Molho, 1993:261).

Alliance'ın batılılaşma söyleminin cemaatin sekülerleşmesine yol açtığı doğrudur, fakat Alliance'ı dinsizlikle suçlamak yerinde bir değerlendirme değildir. Alliance'ın batılılaşma hedefi yanında öğrencilerinin üstün bir din olan Yahudiliğe tam bir inanç içinde bağlanmaları yer almaktaydı. Öğrencilerin dinle bağlantılarını koparmaya çalışan Alliance öğretmenleri en ağır şekilde cezalandırılmaktaydı. Öğretmenlerin bu alandaki sorumlulukları 1896 tarihli bir genelgede şöyle belirtiliyordu:

...Sizin görevinizin bir parçası önyargılar ve batıl inançlarla savaşımdır. Fakat görevinizin diğer parçası da Yahudi inancına ve prensiplerine olan bağlılığı korumaktır... (AIU,Instructions, 98, Rodrigue,1993:106).

Bu genelge, Merkez Komitesi'nin Osmanlı Yahudi cemaatinde görülen aşırı laikleşme girişimlerinden rahatsızlık duymasının ardından oluşturulmuştur. Örgüt, öğrencilerin Yahudilikle bağlarını güçlendirmek için Tevrat sonrası Yahudi tarihi dersini müfredata eklemiş ve zamanla bu ders tarih öğretiminin merkezi haline gelmiştir. Yahudi tarihinin okutulmasındaki amaç şöyle dile getirilmiştir:

...bu tarih öylesine öğreticidir ki... Bir yandan aynı önyargıların geçmişten bugüne süregeldiğini, öte yandan da sağduyunun nefrete galip geldiğini göstermektedir. Yahudiler, kendi muhteşem sadakat, cesaret, dürüstlük ve vatanseverlikte yaşadıkları ülkenin diğer vatandaşlarını aşmaya gayret sarf etmelidirler. Yahudi tarihinden çıkarılacak ders işte bu noktada yatmaktadır (Rodrigue, 1997:132).

Alliance din ve İbranice öğretimini gelenekçilere bırakmıştır, fakat bu alanda yapılan eğitimin seviyesini yükseltmek amacıyla mahalli hahamlığı iyileştirme yönünde bir dizi adım atmıştır. Bununla birlikte Alliance'ın bu kurumu tam anlamıyla ıslah etmesi mümkün olmamıştır. Alliance din ve İbranice eğitimini gelenekçilere bırakarak, seküler Yahudi tarihi öğretimine ağırlık vererek Yahudi dayanışması ve özgürleşmesinin nihai bir zafere ulaşacağını bu tarihin kanıtlayacağını göstermeye çalışmıştır. (Rodrigue, 1997,133)

MİLLİYETÇİLİK ÇAĞI: ALLIANCE ISRAELITE UNIVERSELLE VE SİYONİZM

Osmanlı Devleti'nde 1908 Jön Türk Devrimi yaşanırken Alliance okulları da kurumsal ve örgütsel gücünün zirvesine ulaşmıştı. Fakat, 1908 Devrimi'nin siyasi hayatta var olan kısıtlamaları kaldırması ile birlikte, Selanik ve İstanbul Yahudi cemaati arasında yeni bir düşünce akımı olan Siyonizm, Alliance'ın Osmanlı Yahudileri üzerinde olan tekeline tehdit oluşturacak bir nitelik kazanmaya başlamıştı. Yirminci yüzyılın milliyetçilik çağı olma özelliği nedeniyle Alliance okullarının varlığı, hem cemaatin kendi içinden gelen Siyonist düşünce akımı ile hem de Müslüman dünyanın sömürge karşıtı milliyetçiliği ile tehlikeye girmişti. Osmanlı Devleti sınırları içinde bulunan

topraklarda yeni ulus devletler doğarken Osmanlı Yahudileri de kurulu düzenin değişmesine şahit olurken, Siyonizm, Rum ve Ermeni milliyetçiliğinin etkisini hisseden Osmanlı Yahudilerine yeni bir dinamizm vaat etmişti.

İdeolojik açıdan Siyonizm ve Alliance birbirine zıt iki düşünceyi temsil etmekteydi. Alliance'ın kuruluş felsefesini Yahudilerin özgürlüklerine yaşadıkları yerlerde kavuşacakları inancı oluşturmaktaydı. Siyonistler ise özgürleşmenin bir illüzyon olduğuna ve antisemitizmin asla yok olmayacağına inanıyorlardı (Der Matossian 2011:217). Alliance'ın savunduğu Yahudilerin buldukları yerlere uyum sağlama davranışlarının en sonunda Yahudileri tamamen yok edeceğine inanan Siyonistler için çözüm kutsal topraklarda bir Yahudi devletinin kurulmasıydı. Siyonizm ve Alliance arasındaki ayrılık sadece ideolojik çatışmaya dayanmamaktaydı. Alliance, uluslararası Yahudi örgütleri içinde uzun yıllar tekele sahip olmuştu. Alliance'ın faaliyetlerinin aksini savunan Dünya Siyonist Örgütü'nün varlığı Alliance'ın Yahudi dünyasındaki statüsünü sarsmıştı.

Kutsal topraklarda kurulacak bir Yahudi Devleti için Siyonistlerin İstanbul ile ilişki kurması kaçınılmaz bir zorunluluktur. İkinci Abdülhamid'in istibdat rejiminin ardından yaşanan 1908 Devrimi, Dünya Siyonist Örgütü'nün Osmanlı Devleti ile ilişkiye girmesini kolaylaştırdı. Dr. Viktor Jacopson, Siyonist İngiliz-Filistin Şirketi'ne bağlı *Anglo-Lavantine Banking Company*'nin başkanı sıfatı ile hükümet içinde Siyonizm davası için bağlantılar kurmak amacı ile 1908'in sonbaharında İstanbul'a gelmiş ve ziyareti boyunca etkili bir Siyonizm propagandası yapmıştır. Bu dönemde İbranice yayınlanan ve Siyonist düşünceyi savunan *ha-Mevaser* ve Fransızca yayınlanan *Le Jeune Turk* adlı iki gazete yayın hayatına başlamıştır (Shaw 1991:224).

Siyonizmden tamamen farklı bir ideolojiye sahip olan Alliance'ın Siyonistlerin en büyük hedefleri arasında yerini alması gecikmemiştir. Alliance okullarında İbranice'den daha çok Fransızca'ya yer verilmesi ve Yahudilerin buldukları devlete karşı olan aşırı itaatkar tutumları, Siyonistlerin Alliance'a yönelttikleri eleştiriler arasında yer almıştır. Aslında Alliance'ın faaliyetleri paradoksal olarak Siyonizmin Osmanlı Yahudileri arasında taraftar bulmasında etkili olmuştur. Alliance'ın verdiği Batılı eğitim sayesinde Yahudi cemaati güncel düşünce akımları ile tanışacak donanıma kavuşmuştur. Alliance okullarında öğrenim görmüş pek çok Alliance mezunu ilerleyen zaman içinde Siyonist hareketin içinde yerini almıştır. Merkezi Paris olan Alliance örgütünün Osmanlı Yahudilerini geri kalmış unsurlar olarak görmeye devam ederek takındığı küçümseyici tavır, Alliance mezunlarını ve örgüt mensuplarını Siyonist harekete iten diğer bir neden olarak görülebilir (Rodrigue, 1997:199-202). Cohen (2014:110-11) ise Siyonizm'in Osmanlı Yahudilerinin yerel problemlerine getirdiği çözümler nedeniyle Osmanlı Yahudi cemaati içinde ağırlık kazandığı görüşünü dile getirir. Siyonizm, yerel siyasetin demokratikleşmesini savunarak, cemaat içindeki yerel seçkinlerin çıkar alanları ile mücadele etmek için Osmanlı Yahudilerine gerekli olan araçları sağlamıştır. Siyonizm, *Makabi* gibi jimnastik kulüplerini de hareketin örgütsel yapısının kurulmasında kullanarak cemaatin idare meclisi olan Meclis-i Cismani'de çoğunluğu sağlamayı başarmıştır. Böylelikle cemaatin gelenekçi kesimlerini de yanına çekerek Osmanlı Yahudi cemaati arasındaki etkinliğini giderek arttırmıştır (Der Matossian 2011:212; Shaw 1991:224-25).

Siyonistlerin Osmanlı Devleti'nde sağladığı başarılar Jacques Loria adındaki bir Alliance öğretmeni tarafından endişe verici bir durum olarak merkeze şu şekilde bildirilmiştir:

...Türkiye'deki Yahudi gençler henüz Siyonist değil. Birçoğu kendisini hareketin dışında tutarak nefretini gösteriyor. Fakat onlar rehbersiz ve yalnız bırakılırlarsa er ya da geç, kuru kalabalığın ardına düşeceklerdir. Bizim okullarımızda eğitilenler hala çekimserlerdir...Alliance kendisini eğitimci rolüne kapatarak, direk eylemde bulunmayı reddediyor. Her şeyi eğitimden bekliyor ve insanların sağduyusuna çok güveniyor. Diğerleri saldırırken o, bekliyor ve umut ediyor. Bunlar çok güzel fakat bu taktiklerle savaş kaybedilir. Bu yüzden, Bulgaristan⁹ örneğinde olduğu gibi bir yayın organının olmayışı yüzünden, yakın bir gelecekte Türkiye Yahudilerinin hepsi Siyonist olabilir. Nüfusumuzu Yahudi milliyetçiliğinin eline düşmekten bir yayın organı sayesinde kurtarabiliriz. Aksi takdirde yarın çok geç olacaktır...¹⁰

9 Siyonizm Bulgaristan'da bir kitle hareketine bürünmüştür. Genç Bulgar Devleti'nin sergilediği militan milliyetçilik ve Bulgaristan'ın stratejik konumu gibi nedenler de bunda etkili olmuştur.

10 Alliance öğretmenlerinin merkeze gönderdiği mektuplar Rodrigue'in *Images of Sephardi and Eastern Jewries in Transition : The Teachers of the Alliance Israélite Universelle, 1860-1939* adlı kitabından çevrilerek kullanılmıştır. AIU Arşivi, Turquie I.G.1 Jacques Loria adındaki bu Alliance öğretmeni, Alliance tarihindeki ilginç figürlerden bir tanesidir. Loria'nın gazete talebi Alliance tarafından reddedilmiş ve hakkında soruşturma açılmıştır. Laura bunun üzerine istifa etmiş ve Siyonist kampa katılarak, İstanbul'da 1. Dünya Savaşı'nın ardından çıkan *La Nation* adındaki Siyonist gazetesinin editörü olmuştur.

Bu satırların yazarı Jacques Loria, Alliance tarihindeki ilginç figürlerden biridir. Loria'nın gazete talebi Alliance tarafından reddedilmiş ve hakkında soruşturma açılmıştır. Laura bunun üzerine istifa etmiş ve Siyonist kampa katılarak, İstanbul'da 1. Dünya Savaşı'nın ardından çıkan *La Nation* adındaki Siyonist gazetenin editörü olmuştur. Rodrigue (1997,214) Alliance'ın Siyonizm karşısında izlediği bu sessiz tutumu, Alliance'ın yarım yüzyılı aşan hayatından sonra bildiğinden şaşmayan eski heyecanını yitirmiş ve basın savaşına aktif olarak katılmayı istemeyen bir örgüt haline gelmesine bağlamıştır. Şu da belirtilmelidir ki, Siyonizm Doğu Yahudileri arasında bir taban oluşturmayı başarmışsa da Alliance'ın faaliyetlerini kökünden baltalayacak kadar bir başarıya ulaşmamıştır. Alliance ve Siyonizm arasında geçici bir denge kurularak 1920 yılında okullarda İbranice ders sayısı artırılmış, fakat ders programının içeriğinde herhangi bir değişikliğe gidilmemiştir.

Jacques Loria'nın eksikliğini dile getirdiği gazetenin varlığının, David Fresko'nun editörlüğünü yaptığı *El Tiempo* gazetesi tarafından doldurulduğu söylenebilir (Shaw 1991:224). Fresko, Siyonizmi, 17. yüzyıldaki Şabetay Sevi olayı ile eş tutup, Siyonizmi sahte mesihçilik olarak nitelemiş ve Osmanlı Yahudilerinin Türkçeyi benimseyerek, Osmanlı Devleti'nin iyiliği için çalışmasını bir zorunluluk olarak görmüştür. Fresko ayrıca bağımsız bir Yahudi devleti peşinde koşan Siyonistlerin, Osmanlı Devleti'nin bir parçası olan Filistin ile ilgili planlarının, Osmanlı Yahudilerinin Sultan ile olan iyi ilişkilerini tehlikeye düşüreceğine inanıyordu. *El Tiempo*'da bu görüşlerini şöyle dile getiriyordu.

Osmanlı Yahudileri; Eğer vatandaşlarımız özellikle de çoğunluktaki Müslüman vatandaşlarımız Osmanlı Yahudisi'nin kendi vatanına bağlı olmadığına, bir başka emel peşinde koştuğuna, Osmanlı birliğine zarar verecek bir Yahudi devleti kurmayı düşündüğüne kanaat getirecek olursa, bu ülke Yahudilerinin başına gelecek felaketin boyutlarını tasavvur edebilir misiniz?¹¹

Siyonizmin varlığından önce, Osmanlı yönetiminin Alliance'a karşı genel tutumu, Alliance'a herhangi bir müdahalede bulunmamak olmuştur. Alliance'ın vatanseverlik, vatana bağlılık gibi kavramları, Babiali ile ilişkilerinde kilit rol oynamıştır. Yahudilerin İspanya'dan göç edişlerinin dört yüzüncü yıldönümünde, Alliance'ın Paris Genel Merkezi tarafından Abdülhamit'e gönderilen mektup Alliance ile Osmanlı Devleti arasında olan ilişkinin izlerinin sürülmesi bakımından önemli bir belgedir:

Haşmetmeap,

...Museviler yüce şahsınızda bütün iyilikleri eylemlerinde beliren bir koruyucu bulmuşlardır. Buna layık olduklarını göstermeye gayret sarf ediyorlar. Alliance'ın yönettiği okullarda, çocuklar vatanlarına karşı sevgi ve hükümdarlarına karşı bağlılık duyguları ile eğitiliyorlar ve okuyarak, tarım, ticaret, sanayi ve bilim alanlarında yararlı olmaya hazırlanıyorlar. Yüce kişiliğiniz, bu kuruluşlarda lütfün ve şefkatin bitmek bilmez belirtisini dağıtıyor. Museviler, geçmişin lütuflarını anımsıyor, şimdiki zaman için de minnettarlıklarını belirtiyorlar... (Galanti,1995:82).

Bu tür bir atmosfer içinde Siyonizmin ayrı bir Yahudi devleti kurulmasına yönelik faaliyetlerinin, Alliance ideolojisini benimsemiş kişilerde tedirginlik yaratmış olması doğaldır. Çünkü dağılmak üzere olan bir imparatorlukta, soyut birtakım değerler ile vatandaşlık görevlerini, etnik ve dini değerlerin üzerinde gören bir ideolojinin, milliyetçiliğin cazibesi ile yarışmasını beklemek oldukça zordur (Rodrigue, 1997,207) Nitekim 1880'lerde Yahudilerin Filistin'e göçünün gündeme gelmesi ile birlikte Osmanlı yönetimi ve Alliance arasındaki ilişki dengesi değişmeye başlamıştır. Alliance okullarına yapılan teftişler sıklaşmış ve okullarda kullanılan her türlü yazılı materyal önceden incelenerek sansüre tabi tutulmuştur (BOA, Maarif Nezareti Mektubi Kalemî, MF.MKT, 250/7, 13.02.1895). Artan devlet kontrolü ve sansür, Alliance öğretmenleri ve yöneticileri tarafından merkeze sıklıkla bildirilen şikayetler arasında yerini almıştır (AAIU, Turquie II-C8, 26 Haziran 1902).

SONUÇ

Batılılaşma, 19. yüzyıldan itibaren Osmanlı Yahudilerinin merkezine oturmuş bir kavramdır. 18. yüzyılın ortalarında Almanya'da başlayan *Haskala* hareketi, çeşitli araçlarla dünyanın farklı köşelerinde yaşayan geleneksel Yahudi cemaatlerini etkilemiştir. Alliance'ın yenileştirme programı çerçevesinde verdiği modern, Batı tarzı

¹¹ *El Tiempo*, 20 Eylül 1910. Fresko, 1889 yılında Türkçe'ye verdiği önem ve başarılı eğitimcilik hayatından dolayı 4. rütbeden mecidi nişanı ile ödüllendirilmiştir (BOA İ DH, 1163/90936, 1307: 1).

eğitim Osmanlı Yahudileri için bu araçlardan en etkili olmuştur. Alliance'ın Osmanlı Yahudilerini dönüştürme programının ana çizgileri olan geleneksel Yahudi kültürünün ve toplumunun ağır eleştirisi, cemaatin üretken hale getirilmesi ve modern seküler eğitim, Haskala düşüncesi ile örtüşen unsurlardır.

Batı Yahudilerinin Doğu Yahudilerini dönüştürme çabasının emperyalizm çağında yaşandığı unutulmamalıdır. Osmanlı Devleti'nin de reform gündeminde olan batılılaşma, ya hayatta kalmanın biricik yolu olarak ya da dış güçlerin zorlaması ile reformların merkezini teşkil etmiştir. Alliance faaliyetlerini Osmanlı Devleti'nde gerçekleştiren Batı Yahudileri ile İmparatorluğun Batı yanlısı Müslüman seçkinleri, aynı amaca hizmet eden farklı dine mensup gruplar olarak görülebilir. Fakat aralarındaki önemli fark, Alliance üyeleri koşulsuz olarak bölgede Avrupa'nın varlığını desteklerken, Müslüman seçkinlerin batılı bir ideoloji olan milliyetçiliği kullanarak topraklarını emperyal güçlerden kurtarmasıdır. Alliance, Osmanlı Devleti'nde Batı'nın ayrıcalıklı konumunun yok olmasını istememiş ve ulus-devlet oluşum sürecini desteklememiştir. Alliance, Avrupa ve özellikle Fransız kültür ve uygarlığının üstünlüğüne inandığı için Doğu Yahudilerin dönüştürülmesinin Fransızcadan başka bir araçla yapılacağına inanmamış ve Türkçeyi uygun bir araç olarak düşünmemiştir.

Alliance bir ulus devlet olan Fransa'da yaşayan Fransız Yahudilerini örnek alarak yenileştirme ve dönüştürme politikalarını uygulamıştır. Fakat Osmanlı Devleti'nin ardından kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin ulus devletin gerektirdiği politikaları uygulaması sonucu faaliyetlerini uygulayabileceği serbest ortamı yitirmiştir. Yeni rejimin uyguladığı Türkleştirme politikası sonucunda Alliance okullarının ömrü 1930 yılından sonra sona ermiştir.

Hiç kuşku yok ki 1860-1925 arası dönemde Alliance okulları, Osmanlı Devleti'nde yaşayan Yahudi cemaatine yeniden şekil veren önemli bir güç olmuştur. Osmanlı Devleti'ndeki Alliance faaliyetlerinin etkisi, Yahudi cemaatinin, İmparatorluğun ardından kurulan Türkiye Cumhuriyeti ile bütünleşmesinde de kendisini gösterecek kadar güçlü bir etkidir.

KAYNAKÇA

- AAIU, Turquie II-C8, 26 Haziran 1902.
- BOA, Dahiliye Nezareti, Mektubi Kalemi (DH.MKT), 2284/73).
- BOA, Hariciye Sefareti Fransa, 04 (265/34).
- BOA, İrade Meclis-i Mahsus Tasnifi (1303-1308).
- BOA, Maarif Nezareti, Tedrisat-ı Hususiye Kalemi (MF. HUS) 2/70.
- BOA, Maarif Nezareti Mektubi Kalemi, MF.MKT, 250/7, 13.02.1895.
- Boum, A. (2010). "Schooling in the Bled: Jewish Education and the Alliance Israélite Universelle in Southern Rural Morocco, 1830-1962." *Journal of Jewish identities*, Cilt 3, Sayı 1, s.1-24.
- Bulletin Semestriel de l'Alliance Israélite Universelle, (1873-1913).
- Cohen, J. P. (2014). *Becoming Ottomans: Sephardi Jews and Imperial Citizenship in the Modern Era*, Oxford University Press, Oxford.
- Der Matossian, B. (2011). "Administrating the Non-Muslims and "The Question of Jerusalem" after the Young Turk Revolution," *Faculty Publications*, Department of History. 181.<http://digitalcommons.unl.edu/historyfacpub/181>
- Eldem V. (1970). *Osmanlı İmparatorluğu'nun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Ertuğrul, H. (2002). *Kültürümüzü Etkileyen Okullar*, Nesil Yayınları, İstanbul.
- Frankel, J. (2000). "Jewish Politics and the Press: The reception of the Alliance Israélite Universelle", *Jewish History*, Cilt 14, Kluwer Academic Publishers, Netherland.
- Frankel, J. (1997). *The Damascus Affair: Ritual Murder, Politics and the Jews in 1840*, Cambridge University Press, Cambridge
- Galanti, A. (1995). *Türkler ve Yahudiler*, Gözlem Yayıncılık, İstanbul.
- Güleryüz, N. (1993). *Türk Yahudileri Tarihi*, Gözlem Yayıncılık, İstanbul .
- Headrick, I. (2019): "A Family in Iran: Women Teachers, Minority Integration, and Family Networks in the Jewish Schools of the Alliance Israélite Universelle in Iran, 1900–1950," *The Journal of the Middle East and Africa*, DOI: 10.1080/21520844.2019.1663758
- Land, J. A. (2006). *Corresponding Lives: Women Educators of the Alliance Israélite Universelle School for Girls in the City of Tunis, 1882-1914*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Los Angeles Üniversitesi, California.
- Levy, A. (2002). "Professional Jewish Women in Turkey in the Early Twentieth Century: The Case of Education", Hadassah International Research Institute on Jewish Women, <http://worldcat.org/identities/lccn-no00092859/>
- Levy, A. (1994). *The Jews of the Otoman Empire*, Darwin Pres, Princeton, N.J.
- Malino, F. (2000). "Prophets in Their Own Land?: Mothers and Daughters of the Alliance Israélite Universelle," *Nashim: A Journal of Jewish Women's Studies & Gender Issues*, Cilt 3, Sayı 1, s. 56-73.
- Molho, R. (1993). " Education in the Jewish Community of Thessaloniki in the Beginning of the Twentieth Century," *Balkan Studies*, Cilt 34, Sayı, s.259-269.
- Navon. A.H. (1935) *Les 70 ans de l'Ecole Normale Israélite Orientale*, Paris: Durlacher.
- Penslar, D. (2000). "The Press and the Jewish Public Sphere Jewish History," Vol. 14, No. 1, pp.3-8.
- Rodrigue, A. (1997). *Türkiye Yahudilerinin Batılılaşması: Alliance Okulları*, Ayraç Yayınevi, Ankara.
- Rodrigue, A. (1993). *Images of Sephardi and Eastern Jewries in Transition : The Teachers of the Alliance Israélite Universelle, 1860-1939*, University of Washington Press, Seattle.
- Rodrigue, A. (1990), *French Jews, Turkish Jews: The Alliance Israélite Universelle and the Politics of Jewish Schooling in Turkey, 1860-1925*, Indiana University Press, Bloomington.

- Sciarcon, J. (2017). *Educational Oases in the Desert: The Alliance Israelite Universelle's Girls' Schools in Ottoman Iraq, 1895-1915*. SUNY Press, New York.
- Shapiro, A. (1985). *Housing the Poor of Paris, 1850-1902*, University of Wisconsin Press, Madison.
- Shaw,S.J (1991). *The Jews of the Ottoman Empire and the Turkish Republic*, Springer,London.
- Stein, S. (2000). "Creating a Taste For News: Historicizing Judeo-Spanish Periodicals of the Ottoman Empire"*Jewish History*, Cilt 14, Kluwer Academic Publishers, Netherland.

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Bu çalışmanın yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedirler (The authors of this article confirm that their work complies with the principles of research and publication ethics).
2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).
3. Bu çalışma, intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir (This article was screened for potential plagiarism using a plagiarism screening program).